

Alenka Urh

Aleš Šteger: *Odpusti.*

Ljubljana: Beletrina, 2014.

Leto 2012. Maribor, Evropska prestolnica kulture. Po različnih koncih mesta veliki pisani baloni, ki prestolovanje karseda nedvoumno označujejo. Tu in tam iz kakšnega uide zrak, da je videti kot “uplahnjen kondom, nataknjen na dolgo kost”. Okolica nič kaj zgledna. Vse razrito, granitne kocke, bager in “črna, blatna tla, mariborsko tihožitje”. Zima, ulice, ovite v ledeno meglo. Tako nekako se pred bralcem postopno odstira milje, po katerem se gibljejo junaki Štegrovega romana *Odpusti*: v kratki, jedrnat in izčiščeni didaskalični obliki, ves čas v sedanjiku. Da se roman z besedilno mizensceno do določene mere napaja pri dramski formi, ni nobena skrivnost, konec koncev na to posumimo že ob seznamu *dramatis personae*, v prvih nekaj stavkih pa se navezava potrdi tudi na pripovedni ravni: “Tišina. Tema. Zastor se dvigne in vse, kar lahko razpoznamo, je moški. Potuhnjen je za dvignjen ovratnik zimskega plašča, dlani v žepih, na desnem zapestju binglja črna aktovka.” Ta moški je Adam Bely, nekdanji dramaturg, grafični oblikovalec in odpadniški scientolog, ki se s spremljevalko Roso Portero pod pretvezo zbiranja zanimivih informacij o kulturni prestolnici znajde na skrivnostni, nenavadni in sila pomembni odrešiteljski misiji. Ustaviti mora Velikega Orka (mimogrede, ime ne zveni najbolj originalno niti ni najbolj sveža metafora hobotnice, ki kot nekakšna halucinatorna predstava povezuje njegove člane), stelarno formacijo, ki sicer obstaja od nekdaj, a se skozi čas materializira na različnih krajih, da izpolni določeno nalogo. Gre za entiteto, “ki jo sestavljajo človeška telesa, v katerih je ujetih ogromno, nepredstavljivo veliko duš ..., ki so bile pred milijoni let privedene sem in z nasilno smrtjo svojih teles spuščene v nenehno beganje”. Nadvse zoprno za domačine, da se je zadnja takšna konstelacija utelesila ravno tu, v Mariboru, v trinajsterici lokalnih veljakov. Ti “poganjajo kolo mesta” ali bolje, ga držijo pri miru in skrbijo, da se nič ne spremeni in stanje ostane takšno, kot je. Je pa

precej provincialno in zahojeno. V dogajalnem času romana ima njihovo siceršnje rovarjenje po lokalni politični, gospodarski in umetniški sceni ravno kulminirati v dovršitev naloge, katere cilj je vladarju stvarstva Xenuju omogočiti vnovični genocid nad lastnim ljudstvom. In to nikjer drugje kot na Zemlji, ki se je že pred milijoni let izkazala za primerno odročen kraj za takšna početja. A Xenu uniči le telesa, duše pa spusti skozi program zaslepitve, zaradi česar tavajo zbegane, prestrašene, izgubljene v ostankih svojih spominov. Kot take se zbirajo v grozde, kjer se izpodrivajo, grizejo, vodijo parazitska življenja. Ker pa s tisočletji postajajo šibkejše, potrebujejo novo dozo zmedenih duš, ki se bodo sprijemale v nove grozde. Seveda novih duš ni brez novih trupel... in tako se vse skupaj nenehno ponavlja. Kaj moreta naša Adam Bely in Rosa Portero proti takšnim silam? Do kolikšne mere lahko sistem, katerega del sta tudi sama, od znotraj sploh zamajeta, glede na to, da sta podvržena njegovim zakonitostim? In, še bolj ključno, je njuna naloga sploh upravičena? Dobro in zlo v Štegrovih izvajanjih (in tudi izven njih) nista trdni, jasno zamejeni kategoriji, območje se navadno zariše šele v luči nekega smisla. Ne glede na vse naša junaka pogumno sledita lovkam, ki povezujejo vseh trinajst oseb in poskušata iz njih (s hipnozo ali zgrda) izvleči, kdo so preostali člani Velikega Orka. Ko čivknejo svoje, jim v usta zbašeta posebne jušne kroglice, s katerimi odpustita njihove duše, da se spomnijo in preidejo v novo dimenzijo. Telo pa pač ostane človeška žival, kakršna je po naravi in se temu primerno obnaša. Čemur smo v romanu priča, je na moč nenavadno, kaj nenavadno, mestoma preprosto bizarno. Če začnemo pri Hoferjevih jušnih kroglicah, v katere je Adam s posebnim postopkom vnesel čisto informacijo, ki ozavešča duše, katerih spomin je bil zabrisan. Posebni postopek ni nič manj kot to, da jih je po štiridesetdnevem postu z meditacijo in večdnevnimi halucinacijami pojedel in po običajni poti tudi izločil. Pri tem je nenavadno, da je kroglice izločil že po nekaj minutah, kar je z vedenjem, ki ga posedujemo o človeškem prebavnem traktu, nemogoče, ergo, kroglice so informirane. Potem so tu še tokratna materializacija Velikega Orka, travmatizirana svinjina, ki se pomiri ob dodatku avtomobilskih gum, in podobna čudaštva.

Po detektivskih poteh Adamu in Rose sledimo skrivenčeni liniji aktualnih problemov od korupcije, množične podkupljivosti, goljufij do stanja v umetnosti in kulturi, vse skupaj pa (tako lahko posumi tudi bralec brez kakršnega koli vedenja o lokalni sceni) meri ali vsaj spretno namiguje na nekatere resnične osebe in dogodke iz življenja štajerske prestolnice. Če smo kolikor toliko seznanjeni z dogajanjem v Mariboru leta 2012 – naj spomnimo, to je leto, ko je tedanjega župana s stolčka odplaknil slogan

Gotof si, potem dokaj brez težav prepoznamo (vsaj) nekatere osebe in afe-re, povezane z njimi. Na primer kulturno središče Marks, ki je v romanu ugledalo luč sveta (očitno je to lahko resnično le v fikciji), močno spominja na neuresničene megalomanske načrte s centrom Maks, od katerega jim je menda uspelo materializirati zgolj velikansko luknjo na desnem bregu Drave. V množici brez večjih težav prepoznamo tudi župana Vodo, znanega mariborskega režiserja, vedeževalko, ekonomo mariborske nadškofije in še bi se jih našlo.

V že tako bogato scenografijo, v kateri najdemo res vse, od raznih skrivnostnih kultov, iniciacijskih obredov, nevarnih gob oziroma podaljškov razpadlih teles Nezemljanov in informiranih jušnih kroglic, so poleg osnovne zgodbe mimogrede vtankani še stranski rokavi. Na primer neizpolnjena ljubezenska zgodba med Roso in Belyjem ter sicer spretno vpleteni izseki, ki postopoma odstirajo plasti preteklosti obeh junakov. Potem je tu še preplet z gledališko adaptacijo romana *Vojna in mir* v produkciji Tomaža Pandurja, ki je bila aktualna ravno v dogajalnem času romana. Tako je vzpostavljena neke vrste mišnica, igra v igri oziroma, v tem primeru, igra v romanu, ki predstavlja znotrajzgodbeno paralelo.

Zaradi kompleksnosti in bujnosti, skorajda preobloženosti prikazanega sveta z njegovimi številnimi dimenzijami, avtor precej časa porabi za to, da sploh vzpostavi dovolj debelo plast konsistentne fikcije, na katero lahko trdno postavi dogajalni del besedila. Preden je bralec seznanjen s premnogimi nenavadnostmi, je kljub akcijsko zastavljenemu osnovnemu zapletu že malček upehan. Morda tudi nekoliko načet od vsega opleta-nja z dušo, raznimi metafizičnimi premisleki in Balyjevimi skrajnimi interpretacijami. Poleg tega skuša prestrezati številne zunajbesedilne namige, kolikor so mu pač dostopni. Na srečo je dogajanje v drugi polovici romana, ko so pripovedne koordinate jasno označene, precej bolj zgoščeno in dinamično, kar je vsekakor v prid trilersko zastavljeni zgodbi. Pripovedovanje je za kriminalko zgledno napeto, marsikaj ostaja pred bralcem (vsaj začasno) skrito, nekatera vprašanja pa sploh ostanejo brez odgovora, kar pušča odprte možnosti za različne interpretacije. To je ena bistvenih odlik romana. Zanimiv je dvojni pomen besede odpustiti nekomu/nekoga. Zmedene duše v romanu se odpušča, saj jim ni kaj odpustiti, ker njihov greh ni neposreden, ampak temelji na odsotnosti spomina. Kaj se v takšnih pogojih zgodi z zgodovinsko odgovornostjo, je vprašanje, ki se izrisuje v ozadju.

Ravno ko zgodbi že grozi, da se bo ujela v precej monoton vzorec (Bely in Rosa obiskujeta člane Velikega Orka, jih (bolj ali manj uspešno) hipnotizirata, dobta informacije, nakar jih odpustita), avtor spretno vpelje

nekaj zanimivih likov (kriminalist Maus, pesnik, oče Kirilov, Maher), ki dogajanje vržejo iz ustaljenih tirnic. Ob tem se sicer zgodba zamaje z druge strani: za izpolnitev svoje naloge naj bi Adam in Rosa poskrbela za dvig duš trinajsterice v drugo dimenzijo. Po prej opisani teoriji naj za kaj takega ne bi zadoščalo človeka zgolj ubiti, saj v tem primeru duša le zamenja lupino, torej človeško žival, ki jo je naseljevala. V romanu pa se proti koncu "odpuščanje" zgodi že kar s smrtjo nekaterih članov trinajsterice, kar je glede na zastavljeno logiko nenavadno, vendar, glede na razplet, ni nemogoče.

Žanrsko gledano gre za nekakšno mešanico znanstvenofantastične kriminalke, romana s ključem in groteske, deli besedila so, kot že omenjeno, dramsko ubrani. Velik del zgodbe (ves ta džumbus in zmeda v zvezi z dušami, Xenu ...) je povzet po doktrini scientologov (ki je, mimogrede, že sama po sebi dovolj bizarna, njen ustanovitelj je bil ne nazadnje tudi sam pisec znanstvene fantastike), v romanu pa dobiva globoke metaforične in simbolne razsežnosti: so naše "duše" vse po vrsti zlomljeni potomci izvirnih grehov, s katerimi ne znamo ravnati? So sprotni izbrisi spominov nujno orodje preteklosti ali obstajajo drugi načini ravnanja z njo? In ali niso ta vprašanja velik del slovenske realnosti, vključno s povojnimi poboji, ki jih kot eno od mnogih stranskih tem vpelje avtor?

Slog je tekoč, mestoma izrazito liričen, vsebina je realizirana z jezikom, ki je domala pesniški. Številna hipnotična in prividna stanja, v katera so pahnjeni junaki, jezik stapljajo v čisto poezijo. Deli s trdno prozno strukturo velikokrat izzvenijo v sarkastično ironičnih podtonih, avtor pa svoj dialog z zunajliterarno stvarnostjo vzpostavlja s postmodernističnimi postopki medbesedilnosti in metafikcije (v delu se na primer kot nosilec vloge, ki jo je pri EPK odigral v resničnem življenju, pojavi tudi avtor sam).

Delo se sicer nedvomno ponaša s številnimi odlikami, med njimi je najizrazitejša njegova večplastnost in interpretativna nedoločenost, vendarle pa je vsega skupaj nekoliko preveč, roman deluje prenatrpano, zaradi česar je branje mestoma grenko-sladka preizkušnja. Ob branju nas namreč večkrat prešine misel, da bi bilo malo manj ravno dovolj.